

- / Antonioni P., Cubbin J. // European Journal of Law and Economics. – 2000. – № 9. – P. 157–173.
3. Carmichael F. Bargaining in the transfer market: Theory and evidence / Carmichael F., Thomas D. // Applied Economics. – 1993. – № 25. – P. 1467–1476.
4. Dobson S. The economics of football / Dobson S., Goddard J. – UK : Cambridge University Press, 2001. – 246 p.
5. Downward P. The Economics of Professional Team Sports / Downward P., Dawson A. – London : Routledge, 2000. – 362 p.

УДК 631.1:637.14:338.432

МОЛОКОПЕРЕРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ПОЛТАВЩИНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

А. І. Рудич, кандидат економічних наук

Особливі властивості молока і продуктів його переробки зумовлюють необхідність стабільного розвитку виробництва та збуту цих продуктів: безперервного забезпечення населення молочними продуктами та гарантованого надходження сировини до переробних підприємств. Тому ефективний розвиток молокопродуктового підкомплексу можливий лише в умовах злагодженої роботи всіх підприємств, пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією молока і молокопродуктів.

В основі сучасної української методології визначення економічної ефективності виробництва молокопродукції лежать праці таких науковців, як В. Я. Амбросов, О. А. Богущкий, О. В. Березін, М. Я. Дем'яненко, П. М. Макаренко, М. Ф. Кропивко, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, В. В. Юрчишин. Завдяки дослідженням названих учених були узагальнені та вдосконалені існуючі методики визначення ефективності виробництва продовольчих комплексів, виявлено фактори впливу на стан і розвиток ринку аграрної продукції.

Основними причинами, що як закономірність стримують розвиток ринкових відносин товаровиробників і переробних підприємств, є насамперед брак умов для саморегулювання економічних процесів широкої підприємницької діяльності, відсутність активної участі держави у створенні ринкової інфраструктури

та недотриманням паритету цін, порушення партнерських зв'язків з переробними, обслуговуючими, заготівельними та торговельними підприємствами тощо. Тому невідкладними заходами є введення в дію гармонізованих з ЄС стандартів виробництва молочної продукції й технічних регламентів на всю продукцію тваринництва.

Функціонування ринку можна звести до примітивної взаємодії попиту та пропозиції, коли в разі недостатньої пропозиції ціни зростають і забезпечують виробнику рентабельне виробництво, тоді як пожвавлення виробництва збільшує обсяги пропозиції, внаслідок чого ціни на товар знижуються. Цінність регулюючої функції ринку зумовлюється законом рівноваги попиту і пропозиції, відповідно до якого при рівних умовах обсяг продукції для продажу на ринку урівноважується платоспроможністю покупців.

Основним завданням статті є аналітична оцінка ефективності функціонування підприємств переробки молока та напрями вдосконалення їх розвитку в досліджуваній області, аспекти підвищення ефективності виробництва молокопродукції на регіональному рівні.

У Полтавській області заготівлю і переробку молока здійснюють дві структури: асоціація «Полтавамолоко» до якої входить 19 підприємств, 7 з яких переробні, та «Агропромисловий союз», який об'єднує 8 підпри-

ємств. Отже, 27 підприємств контролюють продаж молока всієї Полтавщини, а деякі з них поширюють зону закупівлі в сусідніх областях. Вони встановили дві ціни на молоко: одна – для аграрних підприємств, друга – для населення (на 10–15 % нижча). Враховуючи

вимоги стандарту по якості молока, асоціація «Полтавамолоко» при розрахунках з підприємствами та населенням за здану продукцію проводить аналіз за вмістом жиру та білка в зданій сировині (табл. 1).

Таблиця 1

Якість молока, яке надійшло на підприємства асоціації «Полтавамолоко» в 2008–2009 рр.

Підприємство	Масова частка, %				Відхилення 2009 р.			
	жиру		білка		жиру		білка	
	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	до 2008 р.	до норми	до 2008 р.	до норми
ВАТ «Кременчуцький міськмолокозавод»	3,41	3,47	2,96	2,95	0,06	0,07	-0,01	-0,05
ВАТ «Глобинський маслозавод»	3,60	3,60	2,93	2,95	–	0,20	0,03	-0,05
ВАТ «Білоцерківський маслозавод»	3,40	3,43	2,87	2,88	0,03	0,03	0,01	-0,12
ВАТ «Решетилівський маслозавод»	3,37	3,68	2,85	2,83	0,31	0,28	-0,02	-0,17
ВАТ «Хорольський МКК»	3,50	3,60	2,93	2,95	одо	0,20	0,02	-0,05
ВАТ «Лубенський молокозавод»	3,57	3,59	2,90	2,92	0,02	0,19	0,02	-0,08
ЗАТ «Пирятинський сирзавод»	3,54	3,57	2,98	2,99	0,03	0,17	0,01	-0,01
Всього по асоціації	3,48	3,56	2,92	2,92	0,08	0,16	–	0,08

Таким чином, позиція до якості молока, зданого товаровиробниками області до асоціації, не однозначна. Масова частка жиру має позитивні результати, при базисній жирності 3,4 % рівень перевищує норму на 0,16 і становить 3,56 %. Порівняно з минулим роком підвищення жирності зданого молока становить 0,08 %. Проблемним питанням залишається вміст білка в молоці, оскільки його рівень не відповідає затвердженним нормам.

Важливим чинником удосконалення економічних відносин в інтегрованих формуваннях є ціна. Вона повинна забезпечувати паритетність відносин між учасниками інтегрованих формувань, відшкодовувати нормативні витрати і забезпечувати рівний дохід на авансований капітал. Аграрні товаровиробники ставляться до переробних підприємств з певною недовірою, тому що, як правило, вважають, що ціна, за якою вони продають сировину, занадто низька [1]. При визначенні закупівельної ціни за одиницю продукції по сортах з урахуванням фактичного вмісту жиру і білка та інших якісних показників рекомендують такі надбавки та знижки:

- на молоко вищого сорту – надбавка в розмірі 15,0 % до закупівельної ціни на моло-

ко I сорту з урахуванням фактичного вмісту жиру та білка;

- на молоко II сорту – знижка в розмірі 10,0 % до закупівельної ціни на молоко I сорту з урахуванням фактичного вмісту жиру та білка;

- за термостійке молоко – надбавка в розмірі 5,0 % до закупівельної ціни на молоко вищого і I сорту [3].

Асоціація «Полтавамолоко», враховуючи якісні показники, має такі результати закупленого молока: найбільшу питому вагу у структурі сировини, що надійшла на переробку, має II сорт, він становить 209601 т, або 51,8 % загальної кількості. Вищий сорт молока займає п'яту частину закупленої сировини, процент якої становить 20,3 пункти.

Порівнюючи даний рівень у динаміці останніх п'яти років можна простежити незначне покращення якості продукції, та в порівнянні з минулим роком рівень знизився на 2,1 %. Незначну питому вагу, а саме 0,6 %, має несортове молоко, і таку сировину закупає ВАТ «Глобинський маслозавод». Молоко з температурою понад 8 °С для вищого, та вище 10 °С для першого та другого сортів, приймається як неохоложене зі знижкою згідно з

калькуляцією витрат на доохолодження, за погодженням сторін, до ціни молока відповідного сорту, що склалася з урахуванням фактичного вмісту жиру та білка.

Молоко, що не відповідає вимогам ДСТУ 3662-97, відноситься до несортового, його закупають для переробки за домовленістю сторін. Такі умови закупок не зовсім об'єктивні та рівноправні для товаровиробників молочної сировини.

Дослідивши якість закупленого молока в розрізі підприємств асоціації, слід відмітити, що молоко вищого гатунку в обсязі 33,7 % до загальної кількості приймає ВАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», і це найвищі

показники якості, молоко I сорту – 31,0 %, II сорту – 35,3 %. Несортове молоко даний виробник зовсім не закуповує. ЗАТ «Пирятинський сирзавод» закупив молока вищого сорту – 21,8 %, I сорту – 21,3 %, II сорту – 56,8 % та 0,1 % несортового.

У досліджуваній сукупності є підприємства, які за останній рік не закупляли молоко вищого гатунку, це ВАТ «Білоцерківський маслозавод» та ВАТ «Решетилівський маслозавод», тому якість такої продукції може не витримати сьогодні конкурентної боротьби між переробними підприємствами регіону (табл. 2).

Таблиця 2

Структура закупленого молока за сортністю підприємствами асоціації «Полтавамолоко» за 2009 р.

Підприємство	Всього оцінено молока по ДСТУ, т	в тому числі							
		вищий сорт		I сорт		II сорт		несортове	
		обсяг, т	%	обсяг, т	%	обсяг, т	%	обсяг, т	%
ВАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	68952	23259	33,7	21391	31,0	24302	35,3	–	–
ВАТ «Глобинський маслозавод»	39443	5650	14,3	6487	16,4	25672	65,1	1634	4,2
ВАТ «Білоцерківський маслозавод»	24077	–	–	5101	21,0	18730	78,0	246	1,0
ВАТ «Решетилівський маслозавод»	11168	–	–	3099	27,7	8069	72,3	–	–
ВАТ «Хорольський МКК»	31663	443	1,4	22372	70,7	8847	27,9	1	–
ВАТ «Лубенський молкозавод»	54420	14837	27,3	14761	27,1	24721	45,4	101	0,2
ЗАТ «Пирятинський сирзавод»	174694	38054	21,8	37161	21,3	99260	56,8	219	0,1
ДП «Гадячсир»	222957	16498	7,4	148936	66,8	57522	25,8	–	–
Всього по асоціації	404417	82243	20,3	110372	27,3	209601	51,8	2121	0,6

У свою чергу, переробні підприємства стверджують, що ринкові ціни не дають можливості проявляти гнучкість і підвищувати їх рівень. Значну різницю між ціною «зимового» і «літнього» молока переробні підприємства аргументовано пояснюють ринковими умовами. Влітку молока більше, переробку його теж можна збільшити, але торгівля відмовляється брати на реалізацію надлишки продукції. Заводи затоварюються, а відпускні ціни падають, це явний факт надвиробництва. Полтавська область зараз має відносно низькі споживчі ціни в Україні [2]. Зниження відпускних цін молокопродуктів переробними заводами приваблює у Полтавський регіон гуртових торговців з інших регіонів. Перероб-

ні підприємства за цих умов нічого не втрачають, оскільки встановили низькі закупівельні ціни, та збільшили випуск продукції, яка не залежується в торговельній мережі. Таким чином заводський товарообіг не зменшився, хоча рівень рентабельності підприємств дещо знижується. Динаміка індексів цін на молочну продукцію має чітко виражену варіацію, проте в цілому спостерігається тенденція їх підвищення (табл. 3).

Найбільш чутливими до коливання ціни є молоко, кисломолочна продукція та масло вершкове, відносно підвищення темпів приросту відпускної ціни становлять 40,8; 44,2 та 36,8 % відповідно. Це пов'язано насамперед із кількістю затраченого молока та термінами

збереження і реалізації такої продукції. Сири тверді мають більш тривалий термін зберігання і відносно стабільні обсяги реалізації, незалежно від пори року, тому мають розмах варіації в межах 28,9 %. Що стосується обсягів закупок молока та їх тенденції до збільшення, то це підкреслює і суттєве збільшення ви-

робництва молочної продукції. Так, зокрема, майже втричі зросло виробництво сичужних і плавлених сирів, і вдвічі сирів жирних і твердих. Збільшення виробництва молока, вершків і свіжого кисломолочного сиру неферментованого та жирного збільшилося в середньому на 17,1 %.

Таблиця 3

Індекси цін виробників на окремі споживчі товари (відсотків до попереднього року)

Вид молочної продукції	Рік			Відхилення (пунктів)
	2007	2008	2009	
Молоко оброблене рідке	101,5	156,7	142,3	40,8
Масло вершкове	104,4	150,8	148,6	44,2
Сир свіжий неферментований і сир кисломолочний	100,1	125,2	130,1	30,0
Сир твердий	114,7	154,3	143,6	28,9
Молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана, ацидофілія	103,4	135,4	140,2	36,8

Оскільки виробництво молочної продукції асоціацією «Полтавамолоко» посідає вагоме місце в області, то, порівнявши динаміку виробництва всієї переробної промисловості і асоціації, виявляємо таке: перевагу у структурі молочної продукції асоціація віддає виробництву усіх видів сирів і кисломолочної продукції. Решта підприємств регіону доповнює забезпечення виробництва молока рідкого, вершків, йогуртів.

Стабілізація молокопродуктового підкомплексу Полтавського регіону та підвищення його ефективності в сучасних умовах не можуть бути досягнуті лише за рахунок оптимізації внутрішньогалузевих процесів. Вирішення цієї проблеми повинно охоплювати всі основні складові ринкового механізму: пропозицію, попит і ціну на продукцію молока та продуктів його переробки із врахуванням інтересів виробників, споживачів і держави. Отже, в умовах розвитку переробки сільськогосподарської сировини безпосередньо в переробних підприємствах не можна вирішити проблеми забезпечення регіону молочною продукцією в необхідній кількості, асортименті та відповідній якості. Тому виникає необхідність створення інтегрованих акціонерних переробних підприємств із участю сільськогосподарських

товаровиробників усіх організаційних форм, а також розвивати кооперацію з метою якісної переробки та реалізації аграрної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березін О. В. Продовольчий ринок України. Теоретико-методичні засади формування і розвитку : монографія / О. В. Березін. – К. : ЦУД, 2008. – 184 с.
2. Березін О. В. Стан та шляхи підвищення ефективності заготівельної галузі споживчої кооперації України : монографія / О. В. Березін, Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2007. – 193 с.
3. Моссаковський В. Б. Особливості розрахунку точки беззбитковості в аграрній сфері / В. Б. Моссаковський, А. А. Костякова, Т. В. Кононенко // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 73–75.
4. Статистичний щорічник Полтавської області за 2009 рік. – Полтава : Голов. упр. статистики у Полтав. обл., 2010. – 435 с.
5. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 10.12.1999, № 1529/99. – Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua/.../ukr/dok.php?code=1529/99>. – Назва з екрана.